

ALICJA SENEJKO, ZBIGNIEW ŁOŚ

Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław
Institute of Psychology, University of Wrocław, Wrocław
e-mail: alicja.senejko@uwr.edu.pl

Właściwości polskiej adaptacji Inwentarza Stylów Tożsamości (ISI-5) Michaela Berzonsky’ego i współautorów

The characteristics of the Polish adaptation of Michael Berzonsky
and co-authors’ Identity Style Inventory (ISI-5)

Abstract. This article contains the main assumptions of the social-cognitive model of identity construction by M. Berzonsky, the characteristics of the Polish adaptation of the Identity Style Inventory (ISI-5), a report from five studies conducted using this questionnaire, and an evaluation of the Polish adaptation of ISI-5. We followed the guidelines provided by the authors of the ISI-5 (Berzonsky, Soenens, Luyckx, Smits, Papini, Goossens, 2013), adjusting our procedure and analysis of results to the original ISI-5 study. The results obtained showed the adaptation to have similar properties to its original. Confirmatory factor analysis (CFA) revealed the fit of the Polish data to the three-factor model of identity styles (RMSEA = .062; sRMR = .069; GFI = .90). Cronbach’s alpha reliability coefficients for ISI-5 scales were satisfactory and measured .68 for the Normative style scale, .77 for the Informational style scale, .71 for the Diffuse-avoidant style scale, and .80 for the Commitment scale. Intercorrelations between ISI-5 scales were also similar to those provided by Berzonsky et al. (2013). Correlations of ISI-5 scales with dimensions of identity (DIDS) and factors of personality (NEO-FFI) were approximate to the expected ones as well.

Key words: Polish adaptation of ISI, statistical evaluation of ISI-5, styles of identity

Słowa kluczowe: polska adaptacja ISI, dane psychometryczne ISI, style tożsamości

WPROWADZENIE

Liczba opracowań kolejnych wersji narzędzi badawczych jest różna. Niekiedy narzędzia posiadają tylko jedną wersję, a innym razem kilka. Ta ostatnia sytuacja odnosi się do metody Michaela Berzonsky’ego mierzącej style tożsamości i zaangażowanie – Inwentarza Stylu Tożsamości (Identity Style Inventory). Obecnie przedstawiamy kolejną polską adaptację tej metody, ISI-5. Przy jej opracowywaniu postępowaliśmy zgodnie ze wskazówkami autorów piątej wersji ISI (Berzonsky, Soenens, Luyckx, Smits, Papi-

ni, Goossens, 2013). Na wstępie przedstawimy założenia teoretyczne samego modelu stylów tożsamości Michaela Berzonsky’ego, stanowiące punkt wyjścia opisywanego narzędzia.

MODEL STYLÓW TOŻSAMOŚCI MICHAELA BERZONSKY’EGO

Od wielu lat między badaczami tożsamości istnieje rozbieżność w zakresie odpowiedzi na pytanie o to, co stanowi istotę tożsamości, i w związku z tym, jaki mechanizm leży u pod-

łoża tożsamości. Najbardziej opozycyjne wobec siebie są dwa stanowiska:

1. podkreślające, że istotą tożsamości jest tzw. **prawdziwe Ja**, istniejące w podmiocie niejako *a priori* i w związku z tym mechanizm kształtowania tożsamości polega na **odkrywaniu** i aktualizacji tego najistotniejszego aspektu osobowości (zob. Waterman, 1999);
2. zakładające, że istotą tożsamości jest teoria na własny temat, teoria Ja, zaś podstawowy mechanizm to **kształtowanie**, budowanie tożsamości, a nie odkrywanie jej (Schwartz, 2002). Model stylów tożsamości Berzonsky'ego stanowi przykład tego drugiego podejścia do zagadnień tożsamości. Autor analizuje tożsamość w aspekcie strukturalnym (teoria Ja) i procesualnym.

Zdaniem Berzonsky'ego, **teoria Ja** to poznawcza struktura skomponowana z luźno zorganizowanego systemu konstruktów osobistych, hipotez, wierzeń itp., odnoszących się do Ja w interakcji ze światem. Na teorię Ja stanowiącą istotę tożsamości osobistej składa się zatem to wszystko, kim człowiek **myśli**, że jest, i co **myśli**, że chce (Berzonsky, 2012, s. 57), czyli co twierdzi na własny temat, niezależnie od stopnia prawdziwości tych przekonań. Teorie Ja dostarczają zwrotnie, zdaniem autora, konceptualnych ram dla kodowania, porządkowania i rozumienia doświadczeń i informacji niezbędnych do budowania tożsamości, czyli konceptualnych ram dla **społeczno-poznawczego procesu przetwarzania** (*social-cognitive identity processing*), tzw. informacji tożsamościowych (Berzonsky, 2008; Berzonsky i wsp., 2013). „Teoria Ja (...) pełni też funkcję wykonawczą w tym sensie, że zawiera wiedzę proceduralną oraz struktury operacyjne regulujące wysiłki radzenia sobie w codziennym życiu” (Berzonsky, 2012, s. 56).

W celu opisu procesualnego aspektu tożsamości Berzonsky odwołuje się, zwłaszcza w swoich ostatnich pracach, do kategorii strategii i stylu tożsamościowego przetwarzania informacji. **Społeczno-poznawcze strategie przetwarzania tożsamościowego** (*social-cognitive identity processing strategies*) stanowią uporządkowane zestawy bardziej elementarnych poznawczych i behawioralnych odpowiedzi,

jakie jednostka wykorzystuje do przetwarzania i radzenia sobie z informacjami i konfliktami odnoszonymi do tożsamości (Berzonsky i wsp., 2013, s. 894). Z kolei **style przetwarzania tożsamościowego** (*identity processing style*) odnoszą się do relatywnie stabilnych różnic między ludźmi w stosowanych strategiach społeczno-poznawczych, jakie preferuje jednostka przy radzeniu sobie z zadaniem kształtowania tożsamości osobistej oraz konfliktami z nim związanymi (Berzonsky i wsp., 2013). Preferencje te stają się wyraźne w okresie późnej adolescencji, co nie oznacza całkowitej eliminacji strategii alternatywnych w funkcjonowaniu, czyli takich, jakie stosuje relatywnie rzadziej, niepreferowanych. Berzonsky używa zamiennie terminów styl tożsamości i orientacja (*identity processing orientation*), podkreślając tym samym, że ma na uwadze organizację strategii przetwarzania tożsamościowego. Model M. Berzonsky'ego stylów tożsamości zakłada zatem różnice dotyczące tego, jak młodzi ludzie radzą sobie z zadaniem kształtowania, utrzymywania i zmiany tożsamości lub unikają podjęcia tego zadania. Autor wyróżnia trzy style tożsamości – orientacje tożsamościowe: informacyjny, normatywny i dyfuzyjno-unikowy.

Ludzie, u których dominuje styl przetwarzania informacyjnego (*informational processing orientation*), są autorefleksyjni, aktywnie poszukujący i szacujący informacje odnoszące się do Ja; eksplorują, chcą poznać siebie. Okazują się krytyczni w odniesieniu do swoich konstruktów Ja, otwarci na nowe informacje i skłonni do sprawdzania i ewentualnej modyfikacji aspektów ich tożsamości. Towarzyszy im przekonanie, że wiedza jest relatywna i że ludzie mogą aktywnie uczestniczyć w tworzeniu siebie samego. Sam autor używa wobec nich kategorii „naukowi teoretycy Ja” (Berzonsky, 2012). Na podstawie licznych dotychczasowych badań można wymienić za Berzonsky'm (2012) powtarzające się związki między informacyjnym stylem tożsamości a innymi charakterystykami psychologicznymi. Są to pozytywne korelacje zarówno z automatyczną, jak i racjonalną regulacją, ciekawością poznawczą, skłonnością do introspekcji, autonomią Ja, dużą tolerancją rozbieżności, rozważaniem alternatywnych

strategii, otwarciem na nowe informacje, wartości (zob. również: Crocetti, Rubini, Berzonsky, Meeus, 2009; Krettenauer, 2005).

Z kolei ci, u których dominuje styl przetwarzania normatywnego (*normative processing orientation*), zdaniem Berzonsky'ego, przejmują oczekiwania, wartości, przepisy dotyczące skutecznych i pożądaných form zachowań społecznych od znaczących osób (rodziców, autorytetów narodowych); są to ludzie silnie zaangażowani w realizację przejętych od innych stylów życia i wartości bez ich uprzedniej eksploracji, konformistyczni. Autor używa wobec nich kategorii: „dogmatyczni teoretycy Ja” (Berzonsky, 2012). Na podstawie przeglądu wielu wyników dotychczasowych badań można wyróżnić za Berzonskim (2012) następujące powiązania odnoszące się do stylu normatywnego. Jak się okazuje, styl normatywny pozytywnie koreluje z myśleniem automatycznym, ruminacyjną koncentracją na zachowaniu, wynikającą z potrzeby akceptacji społecznej (np. nieustannym zamartwianiu się, czy zachowano się należyście, czy nie urażono kogoś itp.); małą tolerancją rozbieżności, wysoką potrzebą poznawczego domknięcia, niską potrzebą autorefleksji i niską ciekawością poznawczą (Berzonsky, 2008; Berzonsky, Sullivan, 1992; Epstein 1998; Kruglanski, Webster, 1996).

Styl trzeci, przetwarzania dyfuzyjno-unikowego (*difuse-avoidant processing orientation*), z kolei charakteryzują według Berzonsky'ego zwlekanie, odsuwanie podejmowania decyzji na później, niechęć do konfrontowania się z problemami i radzenia sobie z nieprzyjemnymi decyzyjnymi sytuacjami, problemami osobistymi i konfliktami tożsamościowymi. Jednostki z tym stylem charakteryzuje fatalistyczne spojrzenie na rzeczywistość, stąd brak i osłabienie poczucia kontroli, chaotyczne, różnorodne, przeciwstawne opcje utrudniające racjonalne sądy i wybory, w rezultacie wybory sytuacyjne, hedonistyczne i egocentryczne, oparte na bezpośrednich doznaniach i uczuciach, co zdaniem Berzonsky'ego daje Ja rozproszone, sytuacyjne. Stąd też autor nazywa ich mianem „ad hoc teoretycy Ja” (Berzonsky, 2012).

Na podstawie dotychczasowych badań można stwierdzić, że zwłaszcza dla stylu dyfuzyj-

no-unikowego wyniki są niesystematyczne. Na przykład uzyskano, jak podaje Berzonsky (2012), niestabilne korelacje zarówno z automatyczną, jak i racjonalną regulacją. Pozytywne korelacje odnotowano natomiast z potrzebą poznawczego domknięcia, ruminacyjnością związaną z potrzebą akceptacji własnego wizerunku przez otoczenie (tu: nieustannym zamartwianiem się i ciągłą niepewnością, czy właściwie się zachowano, zaprezentowano itp.), niską potrzebą autorefleksji, lękiem, neurotyzmem (Berzonsky, Kuk, 2005; Crocetti i wsp., 2009; Krettenauer, 2005).

Berzonsky uwzględni również zaangażowanie (*commitment*), dostarczające jednostce poczucia celu i kierunku. Ustabilizowane osobiste zaangażowanie może jego zdaniem odgrywać znaczącą rolę we wspomaganiu funkcjonowania i dobrostanu, czyli w określaniu siły lub jasności osobistych norm, przekonań, celów itp. (Berzonsky, 1992; 1994; 2005; 2012; zob. również: Oleszkowicz, Senejko, 2011; 2013; Senejko, 2007; 2010).

Model Berzonsky'ego jest obecnie uzupełniony przez samego autora o kilka aspektów, na przykład o źródła kształtowania się tożsamości. Autor podkreśla, że teorie Ja i tożsamość kształtują się zarówno w sposób świadomy i intencjonalny, jak i pośrednio, automatycznie (Moshman, 2011). Automatycznie tożsamość (w tym teoria Ja) formuje się poprzez naśladowanie i modelowanie od rodziców i rówieśników, szkolną edukację, treningi i instrukcje, kulturowe przekazy automatycznie przyswajane oraz doświadczenia z bardzo wczesnego dzieciństwa reprezentowane na poziomie podświadomym lub nieświadomym, doświadczeniowym (w kategoriach modelu Epsteina, 1990, za: Berzonsky, 2012), z których nie zdajemy sobie sprawy.

Berzonsky wzbogaca obecnie swój model stylów tożsamości również o analizę treściowych atrybutów Ja, przypisywanych sobie przez jednostkę i wykorzystywanych w procesie budowania odpowiedzi na podstawowe pytania o istotę tożsamości osobistej, czyli o to, kim się jest jako osoba w świecie. Autor zakłada, i założenie to potwierdzone zostało w wynikach badań z udziałem adolescentów oraz młodych doro-

ślach, że style tożsamości różnią się ze względu na relatywny udział poszczególnych aspektów o charakterze **kolektywnym, społecznym** oraz **osobistym**. Mianowicie w stylu informacyjnym przeważają **osobiste** atrybuty Ja (standardy, cele, wartości ukierunkowane na samego siebie, np. rozwój autonomii), w stylu normatywnym – **kolektywne** aspekty tożsamości (rodzina, religia, narodowość), a w dyfuzyjno-unikowym stylu dominują **socjalne** atrybuty Ja (reputacja, popularność, wrażenie wywierane na innych) (Hofstede, McCrae, 2004, za: Berzonsky, 2012).

METODA: INWENTARZ STYLÓW TOŻSAMOŚCI ISI

Opisany model stylów tożsamości stanowił podstawę dla opracowania przez Berzonsky'ego Inwentarza Stylów Tożsamości ISI (Identity Style Inventory). ISI diagnozuje trzy style tożsamościowego przetwarzania (informacyjny, normatywny, dyfuzyjno-unikowy) oraz zaangażowanie. Obecnie w użyciu są trzy wersje tej metody: ISI-3, ISI-4, a ostatnio ISI-5. Najstarsza ISI-3 składa się z 48 itemów, których część ma konkretne odniesienia do takich dziedzin, jak religia czy narodowość. Ewolucja kwestionariusza (ISI-4, ISI-5) szła w kierunku bardziej neutralnych, całościowych stwierdzeń umożliwiających badanym samodzielne odnoszenie treści itemów do dziedzin życia (np. wartości do dziedziny polityki, religii, moralności itp.). Obecnie wszystkie stwierdzenia wyrażone są w czasie teraźniejszym. To stopniowe doskonalenie kwestionariusza wynikało z wyzwań pojawiających się w rezultacie używania go w różnych obszarach kulturowych oraz w badaniach longitudinalnych (zob. Berzonsky, 2012; Berzonsky i wsp., 2013; Schwartz, 2002).

Polska adaptacja wersji ISI-3 w opracowaniu Alicji Senejko oraz ISI-4 w opracowaniu Senejko i Ewy Okręglickiej zawierała wszystkie niezbędne kroki (np. kilka tłumaczeń na język polski, niezależne tłumaczenia zwrotne, dyskusja z Berzonskim i jego aprobatą). Opis metody i dane psychometryczne ISI dla wersji ISI-3 i ISI-4 uzyskane dla prób

adolescentów polskich zawarte są w artykule Senejko (2010).

Konstrukcja wersji ISI-5 Inwentarza Stylów Tożsamości

Wersja ISI-4 miała w sumie zadowalające parametry psychometryczne i była z powodzeniem wykorzystywana do pomiaru stylów tożsamości i zaangażowania w polskich badaniach. Poszukiwania optymalnej formy dla ISI-4 przez jej autorów, prowadzone niekiedy z zastosowaniem nadmiernie restrykcyjnych kryteriów selekcji itemów, doprowadziły do powstania kilku niepublikowanych wariantów ISI-4 o różnej długości kwestionariusza (np. 48 itemów, 34 itemy, 13 itemów) i różnych kluczach (skale o długości od 4 do 13 itemów) (Berzonsky, informacja osobista; zob. również Brzezińska, Czub, Piotrowski, 2014). Większość tych prób w różnych krajach przynosiła w rezultacie spadek rzetelności skal kwestionariusza. Autorów niepokoiły też brak korelacji lub niska korelacja między skalami stylu normatywnego i zaangażowaniem oraz dosyć wysokie pozytywne korelacje skali stylu normatywnego i dyfuzyjno-unikowego. Dlatego też przy konstrukcji wersji ISI-5 Berzonsky i współpracownicy (2013) wzięli pod uwagę pełną pulę itemów z wersji ISI-4 (48 itemów), ujednolicając ich czas gramatyczny i sprawdzając, czy wszystkie stwierdzenia mają uniwersalny charakter, nieograniczony do konkretnych obszarów funkcjonowania człowieka. Autorzy oczekują że obecnie stosowana będzie wyłącznie wersja ISI-5. Polska adaptacja ISI-5 przeprowadzona przez Senejko i Zbigniewa Łośia uwzględniła omówione zmiany i oczekiwania autorów zarówno co do treści, jak i klucza skal.

Obecnie na ISI-5 – Inwentarz Stylów Tożsamości (*Identity Style Inventory*) w opracowaniu M. Berzonsky'ego, B. Soenensa, I. Smits, K. Luyckxa i L. Goossensa – składa się 48 twierdzeń, w tym 36 pozycji diagnostycznych, tworzących trzy skale: stylu informacyjnego, normatywnego, dyfuzyjno-unikowego (po dziewięć pozycji w każdej skali) oraz skalę zaangażowania (dziewięć pozycji). Odpowiedzi udziela się na pięciostopniowej skali (od „zdecydowanie mnie dotyczy” po „w ogóle mnie nie doty-

czy”). Przykład itemu skali stylu informacyjnego: „10. Gdy stoję wobec podjęcia życiowej decyzji, biorę pod uwagę różne punkty widzenia”. Przykład itemu skali stylu normatywnego: „31. Wolę mieć do czynienia z sytuacjami, w których mogę polegać na normach i standardach społecznych”. Przykład itemu skali stylu dyfuzyjno-unikowego: „8. Nie opłaca się martwić o ważne sprawy z wyprzedzeniem; podejmuję decyzje, kiedy coś się wydarza”. Przykład itemu skali zaangażowania: „5. Mam jasno określone i zdecydowane cele życiowe”.

PRZEPROWADZONE BADANIA

Celem badań było sprawdzenie, czy nowa, piąta wersja Inwentarza Stylu Tożsamości (ISI-5) ma analogiczne (zadowalające) właściwości jak oryginał ISI-5, umożliwiające wykorzystanie tej metody w badaniach naukowych w Polsce.

Osoby badane

W pracach nad polską adaptacją i ustaleniem właściwości ISI-5 wykorzystano wyniki kilku badań, których uczestnikami byli adolescenty i młodzi dorośli w wieku od 16 do 26 lat, uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, studenci oraz młodzi pracujący, mieszkańcy głównie województwa dolnośląskiego. Charakterystykę osób badanych zawiera tabela 1.

Zbieranie odpowiedzi osób badanych było przeprowadzane przez wyszkolonych pomocników w latach 2013–2014, zarówno w kontaktach grupowych, jak i indywidualnych.

Konfirmacyjna analiza czynnikowa

CFA (Confirmatory Factor Analysis) została wykonana analogicznie jak w opracowaniu Berzonsky’ego i współpracowników (2013) dla potwierdzenia trójczynnikowej struktury odpowiedzi osób badanych¹. Użyta była technika największej wiarygodności (Maximum Likelihood Estimation) na próbie 1242 osób (próba 1 – charakterystyka w tabeli 1). Ponieważ do oceny stopnia dopasowania modelu do danych wykorzystywane są różne wskaźniki (zob. Konarski, 2009), wybraliśmy najważniejsze spośród tych, których użyli Berzonsky i współpracownicy (2013) i które można uzyskać przy zastosowaniu dostępnych w Polsce pakietów statystycznych². Obliczony wskaźnik błędu aproksymacji RMSEA = .062 (.059–.065, przedział ufności 90%) jest na poziomie akceptowalnym, gdyż niższym od uważanego za progowe < .08. Spośród wskaźników bezwzględnej dopasowania wybraliśmy dwa. Wskaźnik standaryzowanych reszt sRMR = .069 jest akceptowalny, ponieważ jest mniejszy od progowego .08 (za: Konarski, 2009). Wskaźnik dobroci dopasowania GFI Joreskoga wyniósł .900, co jest dokładnie równe wartości uważanej za progową (por. Zakrzewska, 2011). Tabela 2 przedstawia ładunki czynnikowe uzyskane przez itemy ISI-5 wchodzące do klucza skal, a dodatkowo ich współczynniki mocy dyskryminacyjnej (które skomentujemy później).

Dla ułatwienia porównania kolejność itemów w tabeli jest identyczna jak w opracowaniu Berzonsky’ego i współpracowników (2013, tabela 1, s. 897), gdzie były uporządkowane we-

Tabela 1. Charakterystyka osób badanych

Próba	N	Płeć (K)	M Wiek	SD Wiek	Rozstęp
Próba 1	1242	49%	18.32	2.59	16–26 lat
Próba 2	70	57%	19.70	2.89	18–27 lat
Próba 3	76	58%	20.16	3.04	18–27 lat
Próba 4	307	71%	18.51	2.03	16–26 lat
Próba 5	258	32%	17.50	1.91	16–26 lat

Tabela 2. Ładunki czynnikowe skal stylów tożsamości i moce dyskryminacyjne itemów

	CFA	Moc dysk. itemu
Styl dyfuzyjno-unikowy		
i48	.61	.48
i4	.46	.41
i42	.53	.43
i45	.48	.39
i28	.40	.34
i32	.38	.31
i20	.60	.49
i8	.28	.26
i16	.46	.39
Styl informacyjny		
i26	.61	.51
i10	.55	.45
i46	.56	.48
i34	.60	.51
i18	.68	.58
i6	.43	.41
i30	.58	.48
i37	.33	.28
i14	.31	.29
Styl normatywny		
i3	.50	.43
i19	.45	.38
i27	.47	.42
i35	.62	.45
i31	.32	.26
i11	.20	.19
i15	.58	.44
i38	.28	.21
i7	.49	.37

Źródło: opracowanie własne. Kolejność itemów identyczna jak w Berzonsky i wsp., 2013, tabela 1, s. 897. $N = 1242$, próba 1.

dług wielkości ładunków w swoim macierzystym czynniku. Poszczególne ładunki czynnikowe są zadowalające (istotne statystycznie), porównywalne z tymi dla oryginału (tamże, s. 897); jedynie dla itemu nr 11 wynik jest słaby (.20, podczas gdy w oryginale najniższy item – nr 14 – uzyskał ładunek równy .27). Struktura czynnikowa stylów tożsamości jest zatem odtwarzalna także w polskiej wersji kwestionariusza ISI-5. Sprawdzając rozwiązanie trójczynnikowe, Berzonsky i współpracownicy (2013) porównywali je z trzema możliwymi rozwiązaniami dwuczynnikowymi polegającymi na łączeniu itemów dwóch skal w jednym czynniku, z utrzymaniem trzeciej skali w czynniku drugim. Takie analizy CFA również przeprowadziliśmy i podobnie jak w wersji oryginalnej wszystkie modele dwuczynnikowe okazały się wyraźnie gorsze – nie przedstawiamy tu licznych uzyskanych wskaźników ze względu na ich drugorzędne znaczenie.

Rzetelność skal ISI-5

Wykonana analiza rzetelności skal ISI-5 techniką alfa Cronbacha na tej samej próbie 1 dała rezultaty uwidocznione w tabeli 3.

Jak widać, współczynniki rzetelności mieszczą się w przedziale .68–.80, co wskazuje, że kwestionariusz ISI-5 jest odpowiedni do badań naukowych.

Uzupełnieniem danych zawartych w tabeli 3 jest kolumna 3 w tabeli 2 zawierająca współczynniki mocy dyskryminacyjnej itemów dla skal stylów tożsamości. Sześć itemów ma tam współczynnik mniejszy od .30 (nr 8, 11, 14, 31, 37, 38), a item nr 11 ma nawet współczynnik mocy dyskryminacyjnej równy .19, czyli na dolnej granicy przydatności. Nie odbiega to od właściwości innych kwestionariuszy, których adaptacji dokonywano w Polsce; np. NEO-FFI, NEO-PI-R czy EPQ-Rs, które również zawierają pojedyncze itemy o słabszej mocy dyskryminacyjnej (zob. Jaworowska, 2011, s. 112; Siuta, 2006, s. 70–79; Zawadzki i wsp., 1998, s. 110–111). W takiej sytuacji nie przeprowadza się głębokiej rekonstrukcji klucza, gdyż to powodowałoby utratę międzynarodowej porównywalności wyników uzyskanych przy zastosowaniu danego narzędzia.

Tabela 3. Charakterystyki psychometryczne skal ISI-5

Skala	Średnia	Odech. std.	Rozstęp	Skośność	Kurtoza	Śr. kor. itemów	Liczba itemów	Alfa Cronbacha
INFO5	3.81	.60	13–45	–.42	–.20	.27	9	.77
DYFU5	2.51	.66	9–41	.15	–.38	.22	9	.71
NORM5	2.81	.59	9–42	–.12	–.05	.19	9	.68
ZAAN5	3.58	.74	13–45	–.18	–.52	.31	9	.80

Źródło: opracowanie własne, $N = 1242$. Skrótowe nazwy skal: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 5 przy skrótach oznacza piątą wersję ISI.

Tabela 4. Związki między skalami ISI-5

	INFO5	DYFU5	NORM5	ZAAN5
INFO5	–	–.32	.01	.35
DYFU5	–.32	–	.18	–.55
NORM5	.01	.18	–	.17
ZAAN5	.35	–.55	.17	–

Źródło: opracowanie własne. Współczynniki korelacji Pearsona obliczone na wynikach surowych, $N = 1242$, próba 1. Pogrubiono korelacje istotne statystycznie. Skrótowe nazwy skal: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 5 przy skrótach oznacza piątą wersję ISI.

Warto wszakże wspomnieć, że przeprowadzone przez nas analizy pozwalają wskazać spośród itemów ISI-5 pozostających poza kluczem skal te, które mogą w przyszłości być szczególnie przydatne do wzmocnienia skal ISI-5 – są to np. itemy nr 2 (do stylu informacyjnego) i nr 23 (do stylu normatywnego).

Interkorelacje skal ISI-5

Dla pełnej charakterystyki nowej wersji ISI-5 należy również podać, jakie są związki między skalami tego kwestionariusza. Odpowiednie współczynniki korelacji zawiera tabela 4.

Jak widać w tabeli 4, styl informacyjny wykazuje brak związku ze stylem normatywnym oraz negatywny związek (–.32) ze stylem dyfuzyjno-unikowym. Styl normatywny ma natomiast nieznacznie pozytywny związek (.18) ze

stylem dyfuzyjno-unikowym, co jest niezgodne z założeniami modelu Berzonsky’ego, ale w polskich danych występuje systematycznie (co ciekawe, w oryginalnych również – zob. Berzonsky i wsp., 2013, s. 899). Pozytywny związek zaangażowania ze stylem informacyjnym i normatywnym, a negatywny ze stylem dyfuzyjnym są zgodne z założeniami modelu Berzonsky’ego. Można zatem stwierdzić, że związki między skalami polskiej wersji ISI-5 odtwarzają odpowiednio z wersji oryginalnej.

Biorąc pod uwagę powyższe związki, należy uznać, że wprawdzie niedoskonałe, ale jednak akceptowalnie trójczynnikiowy model stylów tożsamości jest zbieżny z polskimi danymi empirycznymi, wobec czego Kwestionariusz ISI-5 może być w Polsce stosowany z oryginalnym kluczem i zgodnie z założeniami teoretycznymi.

Tabela 5. Korelacje skal ISI-5 ze skalami ISI-3

	INFO5	DYFU5	NORM5	ZAAN5
Orient. INFO3	.77	-.33	.14	.36
Orient. DYFU3	-.28	.76	.03	-.40
Orient. NORM3	.24	-.31	.72	.64
ZAAN3	.39	-.53	.43	.88

Źródło: opracowanie własne. Współczynniki Pearsona, $N = 70$, próba 2. Pogrubiono korelacje istotne statystycznie. Skrótowe nazwy skal: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 3 lub 5 przy skróconej nazwie skali oznacza wersję kwestionariusza.

Tabela 6. Korelacje między skalami ISI-5 przy pomiarze powtórzonym w odstępie trzech tygodni

N=76	INFO5R	DYFU5R	NORM5R	ZAAN5R
INFO5	.73	-.16	.18	.27
DYFU5	-.20	.80	-.07	-.45
NORM5	-.01	-.08	.76	.33
ZAAN5	.25	-.52	.34	.84

Źródło: opracowanie własne. Współczynniki Pearsona, $N = 76$, próba 3. Pogrubiono korelacje istotne statystycznie. Skrótowe nazwy skal: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 5 przy skrótach oznacza piątą wersję ISI, litera R oznacza pomiar powtórzony.

Korelacje pomiędzy ISI-3 oraz ISI-5

Sprawdzono również korelacje pomiędzy różnymi wersjami ISI. Wzięto pod uwagę wersję ISI-3 Inwentarza Stylów Tożsamości w opracowaniu Berzonsky'ego (adaptacji polskiej A. Senejko). Na ISI-3 składa się 40 twierdzeń opisujących trzy style tożsamości oraz zaangażowanie. Odpowiedzi udziela się na pięciostopniowej skali, analogicznie do wersji ISI-5. Parametry psychometryczne ISI-3 podaje Senejko (2010).

W badaniu uczestniczyło 70 osób, średnia wieku $M = 19.7$. Jak się okazało, otrzymaliśmy wysokie korelacje pozytywne między skalami ISI-3 oraz ISI-5, uwidocznione w tabeli 5.

Można stwierdzić, że korelacje między odpowiadającymi sobie skalami stylów obu wersji kwestionariusza ISI są wysokie, miesz-

czą się w przedziale $.72-.77$, co oznacza przynajmniej 50% wspólnej wariancji. Więcej nie należało się spodziewać, zważywszy, że treść itemów ISI-5 została udoskonalona, a ponadto obie wersje ISI różnią się kluczem skal. Interesujące w tabeli 5 są wysokie korelacje między stylem normatywnym a zaangażowaniem ($.43-.64$), zwłaszcza w porównaniu z odpowiednim współczynnikiem z tabeli 4 ($.17$). Modyfikacji uległ także związek między stylami normatywnym i dyfuzyjno-unikowym ($.03$ oraz $-.31$ w tabeli 5 oraz $.18$ w tabeli 4); otrzymany kierunek modyfikacji jest tutaj zgodny z modelem Berzonsky'ego oraz sprzeczny z wynikami omówionymi wcześniej, jakie otrzymaliśmy na dużej próbie badanych. Należy zatem stwierdzić, że powiązania stylu dyfuzyjno-unikowego z normatywnym są niestabilne i wymagają dalszych badawczych weryfikacji.

Test-retest ISI-5 w odstępie trzech tygodni

Sprawdzenie rzetelności powtórkowej ISI-5 zostało wykonane na próbie 76 osób (próba 3), a rezultat zawarty jest w tabeli 6.

Jak widać, korelacje powtórkowe skal stylów tożsamości mieszczą się w przedziale .73–.80 (a dla zaangażowania zbieżność jest jeszcze wyższa), co wskazuje na zadowalającą rzetelność skal ISI-5.

Trafność teoretyczna ISI-5

W celu sprawdzenia trafności teoretycznej ISI-5 posłużyliśmy się metodami zbliżonymi do tych, jakie wykorzystali autorzy wersji ISI-5 (zob. Berzonsky i wsp., 2013)³.

Wzięliśmy, po pierwsze, pod uwagę inną metodę do pomiaru kształtowania tożsamości, **Skalę Wymiarów Rozwoju Tożsamości DIDS** (Dimensions of Identity Development Scale) w opracowaniu K. Luyckxa, S.J. Schwartza, M.D. Berzonsky'ego, B. Soenensa, M. Vansteenkiste, I. Smits oraz L. Goosensa (2008). Polska adaptacja DIDS została przeprowadzona przez Annę Brzezińską i Konrada Piotrowskiego (2010). Podstawą teoretyczną był model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości Luyckxa, Goosensa, Soenensa i Beyersa (2006). Kwestionariusz składa się z 25 itemów tworzących pięć skal (po pięć na każdą skalę), dotyczących planów życiowych badanego. Odpowiedzi udziela się na skali sześciopunktowej (od „zde-

cydowanie nie”, do „zdecydowanie tak”). Kwestionariusz zawiera następujące skale:

- EW (Eksploracja wszereż, *exploration in breadth*) – mierzy zakres, w jakim jednostka poszukuje różnych alternatyw w odniesieniu do swoich celów, wartości czy przekonań, zanim podejmie decyzje i związane z nimi zobowiązania;
 - EG (Eksploracja w głąb, *exploration in depth*) – to zdaniem autorów pogłębiona ocena już dokonanych wyborów i podjętych zobowiązań w celu stwierdzenia stopnia, w jakim zobowiązania te spełniają osobiste standardy;
 - ER (Eksploracja ruminacyjna, *ruminative exploration*) – to natężenie obaw jednostki i doświadczanych przez nią problemów w angażowaniu się w ważne dla rozwoju tożsamości obszary, a nawet swoiste „ugrzęźnienie” w fazie eksploracji;
 - PZ (Podejmowanie zobowiązania, *commitment making*) – zakres, w jakim jednostka dokonała wyborów i zobowiązań w obszarach ważnych dla rozwoju tożsamości;
 - IZ (Identyfikacja ze zobowiązaniem, *identification with commitment*) – stopień, w jakim jednostka identyfikuje się z dokonanymi wyborami, dokonała ich internalizacji oraz ma poczucie pewności, iż dokonane wybory były lub nadal są dla niej odpowiednie.
- Założyliśmy, na podstawie definicji powyższych kategorii (zob. Luyckx i wsp., 2006; 2008), że eksploracje wszereż oraz w głąb będą skore-

Tabela 7. Związki między skalami kwestionariuszy DIDS oraz ISI-5

<i>N</i> = 307	INFO5	DYFU5	NORM5	ZAAN5
EW (Eksploracja wszereż)	.35	-.13	.02	.02
EG (Eksploracja w głąb)	.35	-.18	.05	.13
ER (Eksploracja ruminacyjna)	-.02	.40	-.02	-.63
PZ (Podejmowanie zobowiązania)	.18	-.43	.11	.74
IZ (Identyfikacja ze zobowiązaniem)	.31	-.48	.06	.69

Źródło: opracowanie własne. Współczynniki Pearsona, *N* = 307, próba 4. Pogrupowano korelacje istotne statystycznie. Skrótowe nazwy skal kwestionariusza ISI: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 5 przy skrótach oznacza piątą wersję ISI. Nazwy skal kwestionariusza DIDS według opisu w tekście.

lowane pozytywnie ze stylem informacyjnym, a eksploracja ruminacyjna z dyfuzyjno-unikowym stylem tożsamości. Styl normatywny, tak jak definiuje go Berzonsky, nie powinien korelować z eksploracją, jak również z podejmowaniem zobowiązania, a zwłaszcza z identyfikacją ze zobowiązaniem (IZ), gdyż zgodnie z modelem Berzonsky'ego podejmowanie zobowiązania przy stylu normatywnym odbywa się raczej na zasadzie przejmowania gotowych wzorców i nie jest wynikiem aktywnej eksploracji wszerek, a szczególnie, w głąb. Wyniki naszego badania widoczne w tabeli 7 są zgodne z tymi przewidywaniami.

Styl informacyjny wykazuje dość wyraźne pozytywne związki ze skalami eksploracji wszerek i w głąb (.35) oraz z identyfikacją ze zobowiązaniem (.31). Styl dyfuzyjno-unikowy ma godną uwagi pozytywną korelację z eksploracją ruminacyjną (.40), a negatywne z obiema skalami zobowiązania (-.43 i -.48), zgodnie z psychologicznym opisem tego stylu, że jest to koniunkturalna zmienność preferencji w procesie budowania tożsamości. Wysokie korelacje pozytywne między zaangażowaniem ISI-5 a skalami zobowiązania DIDS wynikają z podobnych treściowych charakterystyk obu skal. Eksploracja ruminacyjna, polegająca na ciągłym, pełnym wątpliwości i niepokoju rozważaniu możliwych zaangażowań, nie wiąże się w rezultacie z decyzją wyboru, stąd nie dziwi negatywna korelacja tej skali ze skalą zaangażowania, wyrażającą jasność i pewność dokonanych wyborów.

W układzie korelacji zawartym w tabeli 7 uderzający jest zupełny brak związków stylu normatywnego ISI-5 z miarami eksploracji i zobowiązania DIDS. Ponieważ próba jest duża, można się spodziewać, że w kolejnym badaniu wynik ten nie ulegnie zasadniczej zmianie. Wskazuje to na istotny naszym zdaniem atut teoretycznego podejścia Berzonsky'ego i tym samym kwestionariusza ISI, a mianowicie uchwycenie normatywnego wymiaru kształtowania się tożsamości, który jest przez inne koncepcje i metody pomiaru niedoceniony, prawdopodobnie niesłusznie. Generalnie można więc stwierdzić, że rezultaty omawianego badania potwierdzają trafność skal kwestionariusza ISI-5.

Innym sposobem ustalenia trafności różnicowej skal kwestionariusza ISI-5 może być analiza ich związków ze skalami powszechnie znanego kwestionariusza o dobrze znanych właściwościach, na przykład NEO-FFI (por. Berzonsky, 2012). Takie badanie zostało również wykonane dla celów adaptacji ISI-5. Na podstawie charakterystyki poszczególnych stylów zawartej w modelu Berzonsky'ego oraz dotychczasowych rezultatów badań (2012) przypuszczaliśmy, że styl informacyjny będzie pozytywnie korelował z otwartością na doświadczenia według pięcioczynnikowego modelu osobowości (PMO), a styl normatywny – negatywnie. Zakładaliśmy ponadto ujemne powiązania między stylem dyfuzyjno-unikowym oraz sumiennością. Wyniki naszego badania przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Związki między skalami ISI-5 a skalami kwestionariusza NEO-FFI

<i>N</i> = 258	INFO5	DYFU5	NORM5	ZAAN5
Neurotyczność	.03	.16	.13	-.19
Ekstrawertyczność	.14	-.13	.08	.13
Otwartość na doświadczenia	.28	-.13	-.24	.14
Ugodowość	.19	-.22	-.02	.09
Sumiennność	.26	-.44	.18	.37

Źródło: opracowanie własne. Współczynniki Pearsona, *N* = 258, próba 5. Pogrubiono korelacje istotne statystycznie. Skrótowe nazwy skal: INFO – skala stylu informacyjnego, DYFU – skala stylu dyfuzyjno-unikowego, NORM – skala stylu normatywnego, ZAAN – skala zaangażowania. Cyfra 5 przy skrótach oznacza piątą wersję ISI. Nazwy skal NEO-FFI za podręcznikiem (Zawadzki i wsp., 1998).

Jak widać, informacyjny styl przetwarzania tożsamościowego ma (spodziewaną) pozytywną korelację z otwartością na doświadczenie (.28) oraz ponadto z sumiennością (.26). Według PMO wymiary te odnoszą się do funkcjonowania w sposób nieszablonowy (otwartość na doświadczenia) i zorganizowany (sumiennosc) (por. McCrae, Costa, 2005). Potwierdzona została też przewidywana negatywna korelacja stylu normatywnego z otwartością na doświadczenia (-.24), wyrażająca niechęć osób, które przyjmują tożsamość normatywną, do funkcjonowania nieszablonowego, poszukiwań i rozważań w sferze idei/wartości. Styl dyfuzyjno-unikowy ma dość wysoką ujemną korelację z sumiennością (-.44), co jest zrozumiałe, zważywszy, że wyraża słabe zorganizowanie procesów tożsamościowych. Nie przewidywaliśmy jednak, a taki wynik został uzyskany, negatywnej korelacji stylu dyfuzyjno-unikowego z ugodowością (-.22). Oznacza to, że nasilony styl dyfuzyjno-unikowy łączy się z obniżoną ugodowością, która wyraża skłonności antagonistyczne i nieprzystosowanie, brak zgody na uwzględnianie oczekiwań innych w swoim zachowaniu, podczas gdy stylowi dyfuzyjno-unikowemu przypisywany jest raczej koniunkturalizm. Być może w stylu dyfuzyjno-unikowym tendencja do unikania podejmowania decyzji w ważnych życiowo sferach staje niekiedy w opozycji do społecznych oczekiwań czy wręcz presji społecznej, prowokującej osoby ze stylem dyfuzyjno-unikowym do zachowań opozycyjnych, buntowniczych, mało ugodowych. Ponadto, jak przypuszczamy, w naszej kulturze dyfuzyjna tożsamościowa może wyrażać nie tylko pewną bezradność podmiotu w sferze koncepcji siebie, lecz także swoistą opozycyjność względem wzorców tożsamościowych eksponowanych w głównym nurcie społeczno-kulturowym, takich jak na przykład społeczne oczekiwanie podjęcia decyzji w zakresie założenia rodziny w odpowiednim okresie życia.

Pozostałe korelacje w tabeli 8, mimo że istotne statystycznie (konsekwencja dużej próby), są na tyle słabe (< .20), iż nie mają większego znaczenia dla oceny trafności skal ISI-5.

DYSKUSJA

Przedstawione wyniki adaptacji polskiej kwestionariusza ISI-5 pokazują, że kolejna wersja metody ISI spełnia wymogi rzetelnego i trafnego narzędzia pomiaru stylów przetwarzania informacji odnoszącego się do tożsamości podmiotu.

Wyniki confirmacyjnej analizy czynnikowej na danych polskich pokazały, analogicznie do amerykańsko-belgijskich, że trójczynnikowy model jest najlepiej dopasowany, o czym świadczą takie wskaźniki, jak: RMSEA = .062 (w badaniach amerykańsko-belgijskich RMSEA = .06; zob. Berzonsky i wsp., 2013) czy sRMR = .069 (odpowiednio SRMR = .08 w badaniach amerykańsko-belgijskich; Berzonsky i wsp., 2013). Współczynniki rzetelności alfa Cronbacha skal ISI-5 były również zadowalające i wynosiły .68 dla skali stylu normatywnego, dla skali stylu informacyjnego .77, dla skali stylu dyfuzyjno-unikowego osiągały poziom .71, a dla skali zaangażowania uzyskały wartość .80. W porównaniu z wynikami amerykańsko-belgijskimi rzetelności są zbliżone, chociaż nieco niższe dla skali stylu normatywnego (dla której w różnych badaniach amerykańsko-belgijskich współczynnik wahał się od alfa = .75 do alfa = .82).

Sprawdziliśmy również, czy wyniki skal ISI-5 korelują z pomiarami procesów tożsamościowych (tu: DIDS) oraz podmiotowymi charakterystykami (tu: NEO-FFI). Otrzymane wyniki są zbliżone z uzyskanymi przez innych autorów (por. Berzonsky, 2012). **Styl informacyjny**, jak się okazało, koreluje⁴ pozytywnie z: eksploracją wszersch (.35), eksploracją w głąb (.35), identyfikacją ze zobowiązaniem (.31), z otwartością na doświadczenie (.28) oraz z sumiennością (.26). Negatywnie styl informacyjny koreluje natomiast ze stylem dyfuzyjno-unikowym (-.32). Można więc stwierdzić, że informacyjni teoretycy Ja obdarzeni są rzeczywiście wieloma zasobami pozwalającymi im sprawnie i w sposób racjonalny budować własną tożsamość na podstawie zasobów poznawczych, twórczo wykorzystując nadarzające się okazje życiowe do wzbogacenia tożsamości własnej, a także sumiennie realizując zadania i cele życiowe, z którymi się świadomie identyfikują, na jakich skupiają życiową energię.

Z kolei jednostki z dominującym **stylem normatywnym** charakteryzują się, jak wynika z naszych badań, zestawem właściwości pokazujących inną drogę przetwarzania informacji tożsamościowych, kształtowania tożsamości niż naszkicowana przez belgijskich autorów modelu Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości Luyckxa, Goosensa, Soenensa i Beyersa. W wypadku osób ze stylem normatywnym dynamika zmian w obszarze tożsamości może nie mieć *de facto* miejsca. Podejmowanie zobowiązania przy stylu normatywnym, jak przypuszczamy, może się odbywać raczej na zasadzie przejmowania gotowych wzorców; być może pierwsze istotne identyfikacje z wartościami i przekonaniami rodzinnymi czy – szerzej – kolektywnymi są silnie internalizowane i stanowią trwałe i raczej niezmienny budulec tożsamości. Dlatego też styl normatywny, tak jak definiuje go Berzonsky, nie korelował ani z eksploracją wszerz, ani w głąb, jak również z podejmowaniem zobowiązania, a zwłaszcza z identyfikacją ze zobowiązaniem. Nie dziwi także, a raczej poświadcza powyższą charakterystykę ujemna korelacja (–.24) między stylem normatywnym i otwartością na doświadczenia, potwierdzając słuszność modelu sformułowanego przez Berzonsky’ego w odniesieniu do charakterystyki stylu normatywnego.

Niektóre wyniki polskich badań (w tym naszych tu przytaczanych) pokazują też pozytywne zależności (.18) między stylem normatywnym oraz dyfuzyjno-unikowym, których nie przewidziano w modelu Berzonsky’ego. Związki te mogą, naszym zdaniem, wynikać ze specyfiki kulturowej społeczeństwa polskiego. Dla osoby z dominującym stylem normatywnym ważne może być nie tylko uwzględnienie stabilnych oczekiwań społecznych zawartych w przekonaniach i wartościach kulturowych, ale także doradne dostosowanie się do oczekiwań społecznych dyktowanych przez osoby znaczące, co mimo różnych mechanizmów leżących u podstaw takich zachowań może upodabniać osobę z normatywną tożsamością do tej z dyfuzyjno-unikowym stylem tożsamości, opartym na sytuacyjnym dopasowaniu się do żądań w celu zdobycia aprobaty społecznej.

Za słusznością takiej argumentacji może przemawiać to, że również dla badanych z **dyfuzyj-**

no-unikowym stylem tożsamości otrzymano pozytywne korelacje ze stylem normatywnym (.18). Ponadto, jak się okazało, tych z dominującym dyfuzyjno-unikowym stylem tożsamości charakteryzują eksploracja ruminacyjna (skala kwestionariusza DIDS, korelacja .40), ciągle zastanawianie się, podszyte lękiem, dotyczące możliwych dróg rozwoju, połączone z wyraźnymi trudnościami z podjęciem decyzji, w co zaangażować swoje życiowe wysiłki. Są to osoby niezdecydowane, z trudem dokonujące wyborów związanych z własną tożsamością czy podejmujące zobowiązania (–.43) oraz niełatwo dokonujące identyfikacji ze zobowiązaniem (–.48). Dla stylu dyfuzyjno-unikowego charakterystyczne są też niski poziom sumienności (–.44), słabe zorganizowanie działań, brak odpowiedzialności za wyniki podjętych czynności oraz niska ugodowość (–.22), zwłaszcza, jak przypuszczamy, w tych sferach życia, w których osoby te unikają uporczywie zobowiązań.

KIERUNKI PRZYSZŁYCH BADAŃ

Autorów amerykańsko-belgijskich omawianej wersji inwentarza, a szczególnie samego Berzonsky’ego, interesują obecnie badania longitudinalne oraz międzykulturowe. Jak się wydaje, zawarte w obecnej wersji ISI-5 itemy, dzięki ich bardziej całościowym i neutralnym, niezwiązanym z konkretnymi dziedzinami życia charakterystykom, lepiej nadają się do tych badawczych celów niż wersja ISI-3 tego narzędzia.

W naszym przekonaniu przyszłe badania powinny być również ukierunkowane na weryfikację i poszukiwanie przyczyn rozbieżności i niestabilności niektórych wyników otrzymywanych za pośrednictwem tego narzędzia. Najważniejsze dotyczą zwłaszcza skali stylu normatywnego, o czym już wspominaliśmy, ale też skali stylu dyfuzyjno-unikowego i powiązań między obiema skalami (por. też: Crocetti, Rubini, Berzonsky, Meeus, 2009; Crocetti, Berzonsky, Meeus, 2012; Brzezińska, Czub, Piotrowski, 2014; Topolewska, Ciecuch, 2015).

Jak się wydaje, pożyteczne zarówno dla samej metody, jak i dla modelu stylów tożsamości byłyby prace nad teoretycznym rozwojem

samego modelu. Do najważniejszych zaliczamy relacje między procesualnym i strukturalnym aspektem tożsamości, miejsce zaangażowania w modelu Berzonsky'ego oraz relacje między zaangażowaniem i stylami tożsamości. Chociaż otrzymaliśmy wysokie korelacje skali „zaangażowanie” (*commitment*), zarówno ze skalami dotyczącymi stylów tożsamości, jak i mierzonymi dla celów adaptacji innymi wymiarami, to jednak kategoria ta jest, naszym zdaniem, w samym modelu Berzonsky'ego bardzo ogólnikowo scharakteryzowana (por. Berzon-

sky, 2012), co umożliwia nadinterpretację wyników uzyskanych za pośrednictwem tej skali. Dlatego też, jak sądzimy, nie tylko sam model społeczno-poznawczego przetwarzania informacji związanych z tożsamością podmiotu autorstwa Berzonsky'ego, ale także narzędzie badawcze, zwłaszcza w ostatniej wersji ISI-5, zalecanej przez autora – mają swoje liczne zastosowania głównie w odniesieniu do stylów tożsamości i naszym zdaniem mniejsze, jeżeli chodzi o kategorię „zaangażowanie” i powiązaną z nią skalę.

PRZYPISY

¹ Założyliśmy skorelowanie trzech czynników (stylów jako zmiennych latentnych), gdyż koncepcja Berzonsky'ego nie zakłada ich ortogonalności oraz nieskorelowanie zmiennych resztowych. Skala zaangażowania nie jest włączana do analizy konfirmacyjnej (zob. Berzonsky i in., 2013).

² Zrezygnowaliśmy z użycia wskaźnika χ^2 z powodu jego szczególnej wrażliwości na wielkość próby oraz odchylenia rozkładów zmiennych obserwowalnych od rozkładu normalnego (za: Konarski, 2009; Zakrzewska, 2011).

³ Ze względu na ramy artykułu obecnie przedstawiamy wyniki otrzymane z wykorzystaniem dwóch metod, a dla wyników uzyskanych z użyciem innych przygotowujemy odrębną publikację.

⁴ Wszędzie w dyskusji, kiedy mówimy o korelacjach lub związkach między zmiennymi, mamy na myśli współczynniki Pearsona.

BIBLIOGRAFIA

- Berzonsky M.D. (1992), *Identity Style Inventory (ISI-3). Revised Version*. New York: Academic Press of the State University of New York at Cortland.
- Berzonsky M.D. (1994), Self identity: The relationship between process and content. *Journal of Research in Personality*, 28, 453–460.
- Berzonsky M.D. (2005), Identity processing style and self-definition: Effects of a priming manipulation. *Polish Psychological Bulletin*, 36, 3, 137–143.
- Berzonsky M.D. (2008), Identity formation: The role of identity processing style and cognitive processes. *Personality and Individual Differences*, 44, 643–653.
- Berzonsky M.D. (2012), A social-cognitive perspective on identity construction [w:] S.J. Schwartz, K. Luyckx, V.L. Vignoles (eds), *Handbook of identity theory and research*, 55–76. New York–London: Springer.
- Berzonsky M.D., Kuk L. (2005), Identity style, psychosocial maturity, and academic performance. *Personality and Individual Differences*, 39, 235–247.
- Berzonsky M.D., Soenens B., Luyckx K., Smits I., Papini D.R., Goossens L. (2013), Development and validation of the revised Identity Style Inventory (ISI-5): Factor structure, reliability, and validity. *Psychological Assessment*, 25, 3, 893–904.
- Berzonsky M.D., Sullivan C. (1992), Social-cognitive aspects of identity style: Need for cognition, experiential openness and introspection. *Journal of Adolescent Research*, 7, 140–155.
- Brzezińska A.I., Czub T., Piotrowski K. (2014), Statusy tożsamości a style tożsamości i funkcjonowanie emocjonalne uczniów szkół zawodowych. *Psychologia Rozwojowa*, 19, 4, 51–71.

- Brzezińska A.I., Piotrowski K. (2010), Polska Adaptacja Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS). *Polskie Forum Psychologiczne*, 15, 1, 66–84.
- Crocetti, E., Berzonsky, M.D., Meeus, W. (2012), A Person-Centered Approach to Identity Styles, *Bolletino Di Psicologia Applicata*, 263, 17–30.
- Crocetti E., Rubini M., Berzonsky M.D., Meeus W. (2009), The identity style inventory – Validation in Italian adolescents and college students. *Journal of Adolescence*, 32, 425–433.
- Epstein S. (1998), Temperament and personality theory: The perspective of cognitive-experiential self-theory. *School Psychology Review*, 27, 4, 534–556.
- Jaworowska A. (2011), *Kwestionariusze osobowości Eysencka. EPQ-R, EPQ-R w wersji skróconej. Polskie normalizacje*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Konarski R. (2009), *Modele równań strukturalnych. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Krettenauer T. (2005), The role of epistemic cognition in adolescent identity formation: Further evidence. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 185–198.
- Kruglanski A., Webster D.M. (1996), Motivated closing of the mind: „Seizing” and „Freezing”. *Psychological Review*, 103, 263–283.
- Luyckx K., Goossens L., Soenens B., Beyers W. (2006), Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29, 361–378.
- Luyckx K., Schwartz S.J., Berzonsky M.D., Soenens B., Vansteenkiste M., Smits I., Goossens L. (2008), Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42, 58–82.
- McCrae R.R., Costa P.T. (2005), *Osobowość dorosłego człowieka*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Moshman D. (2011), Adolescent rationality and development: Cognition, morality and identity, wyd. 3. New York–London: Psychology Press, Taylor & Francis Group.
- Oleszkowicz A., Senejko A. (2011), Dorastanie [w:] J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka: podręcznik akademicki*, 259–286. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Oleszkowicz A., Senejko A. (2013), *Psychologia dorastania: zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Schwartz S.J. (2002), In search of mechanisms of change in identity development: Integrating the constructivist and discovery perspectives on identity. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2, 317–339.
- Senejko A. (2007), Style kształtowania tożsamości u młodzieży a ustosunkowanie wobec zagrożeń [w:] B. Harwas-Napierała, H. Liberska (red.), *Tożsamość a współczesność*, 101–128. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Senejko A. (2010), Inwentarz Stylów Tożsamości (ISI) Michaela D. Berzonsky’ego: dane psychometryczne polskiej adaptacji kwestionariusza. *Psychologia Rozwojowa*, 15, 4, 31–48.
- Siuta J. (2006), *Inwentarz osobowości NEO-PI-R Paula T. Costy Jr i Roberta R. McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Topolewska E., Ciecuch J. (2015), Wewnętrzne zróżnicowanie stylu dyfuzyjno-unikowego w modelu Berzonsky’ego. Wyniki analiz w podejściach skoncentrowanym na zmiennych i skoncentrowanym na osobach. *Studia Psychologiczne*, 53, 3, 77–89.
- Waterman A.S. (1999), Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement. *Developmental Review*, 19, 591–621.
- Zakrzewska M. (2011), Konfirmacyjna analiza czynnikowa w ujęciu pakietu statystycznego LISREL 8.51 Karla G. Jöreskoga i Daga Sörboma [w:] J.M. Brzeziński (red.), *Metodologia badań społecznych. Wybór tekstów*, 577–626. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- Zawadzki B., Strelau J., Szczepaniak P., Śliwińska M. (1998), *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.